

Урок 7.

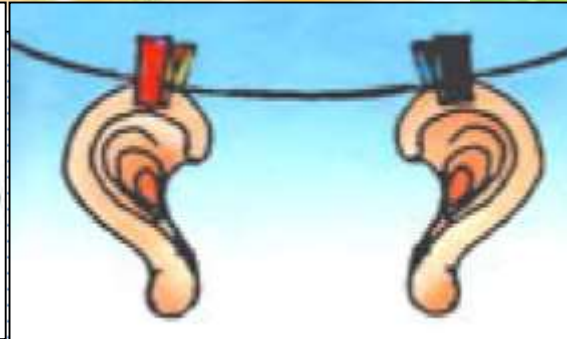
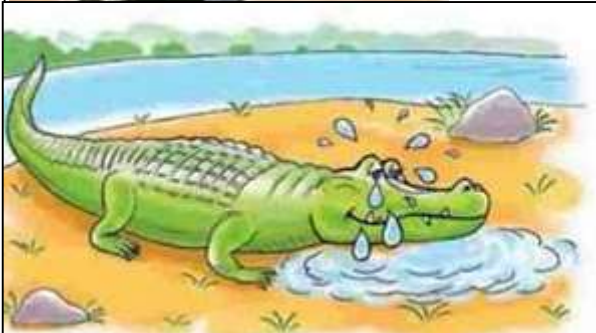
Фразеологізми.
Багатозначність, синонімія й антонімія
фразеологізмів

ПЕРЕВІР СЕБЕ

Відповіді до вправи 7 на сторінці 37:

Зіставляти дані, численні порушення, загальне обговорення, наступна зупинка, бути лідером, вживати заходів, протягом (упродовж) тижня, добре ставлення, дівчина, дебют, фіаско, порядок денний, складати іспит, зазнати поразки, сто років тому, навести приклад, завдати шкоди.

Які стійкі словосполучення ви впізнали?

ДОВІДКА: як біла ворона, водити за ніс, гора з плечей, розвісити вуха, сім пудів солі з'їсти, нарубати дров, зарубати на носі, як біла ворона, волосся стає дибки, крокодилячі сльози,

Народ скаже, як зав'яже

До стійких зворотів доберіть відповідні їм пояснення із довідки.

Ручками та пучками; з самого малечку; бідна моя голівонька; не погладити по голівці; викинути колінце; розгодинилося на серці; стукнуло в голову; дуріти з жиру; кортить, як меду лизнути; носитися, як з писаною торбою.

ДОВІДКА. Зробити щось легковажне; покарати; важкою працею; з раннього дитинства; відчай, розпач; приділяти надмірну увагу; поводитися нестримно; з'явився гарний настрій; з'явилася раптова думка; дуже хочеться.

ПЕРЕВІР СЕБЕ

Ручками та пучками – важкою працею;
з самого малечку – з раннього дитинства;
бідна моя голівонька – відчай, розпач;
не погладити по голівці – покарати;
викинути колінце – зробити щось легковажне;
розгодинилося на серці – з’явився гарний настрій;
стукнуло в голову – з’явилася раптова думка;
дуріти з жиру – поводитися нестримно;
кортить, як меду лизнути – дуже хочеться;
носитися, як з писаною торбою – приділяти надмірну увагу.

ФРАЗЕОЛОГІЯ — це розділ науки про мову, що вивчає фразеологічні звороти (від грец. *phrasis* — спосіб вираження, зворот і *logos* — поняття, вчення).

ФРАЗЕОЛОГІЄЮ називають також сукупність (запас, фонд) фразеологічних зворотів певної мови.

ФРАЗЕОЛОГІЗМ — одиниця мовлення, що складається з двох або більше компонентів і характеризується відтворюваністю, цілісністю значення, стійкістю лексичного складу та будови.

Фразеологізми виконують важливі функції в мовленні людини

оцінну

експресивну (виражають почуття)

художньо-образну (фразеологізми
можуть стати заголовком або
кінцівкою твору, здебільшого мають
гумористичний ефект)

Джерела української фразеології

НАРОДНЕ ДЖЕРЕЛО:

- з голови до п'ят,
- дати гарбуза,
- нюні розпускати,
- пасти задніх.

Джерела української фразеології

ВИСЛОВИ АНТИЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ:

- сізіфова праця,
- нитка Аріадни,
- дамоклів меч,
- гордіїв вузол,
- осідлати Пегаса,
- олімпійський спокій.

Джерела української фразеології

ВИСЛОВИ РЕЛІГІЙНОГО ПОХОДЖЕННЯ:

- Хома невіруючий,
- терновий вінець,
- бути притчею во язицех,
- сіль землі,
- чаша терпіння.

Джерела української фразеології

УСНА НАРОДНА ТВОРЧІСТЬ (ПРИСЛІВ'Я, ПРИКАЗКИ):

- ліс рубають — тріски летять,
- Як Пилип з конопель

Джерела української фразеології

КРИЛАТІ ВИСЛОВИ:

- Без надії сподіватись (Леся Українка).
- Мертві душі (М. Гоголь).

Джерела української фразеології

ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНІ ВИСЛОВИ:

- ланцюгова реакція,
- абсолютний нуль,
- на різних широтах,
- коронний номер,
- у своєму репертуарі,

Виберіть із дужок потрібне слово, яке утворює фразеологізм. Розкрийте значення утворених фразеологізмів.

1. Спалити (дрова, кораблі, листя).
2. Загоїться, як (на собаці, на коні, на свині).
3. Хапатися за (пір'їну, волосину, соломину).
4. Як сніг на (хату, голову, землю).
5. Залити за шкуру (води, меду, сала).
6. Вилами по воді (позначено, мальовано, писано).
7. Куди (собака, ворон, вовк) і кісток не носить.
8. Не святі (булочки, вареники, горшки) ліплять.
9. Під один (гребінець, одяг, колір).
10. Читати (газети, книжки, нотації). ↓

ПЕРЕВІР СЕБЕ

1. Спалити кораблі – знищити можливість відступити.
2. Загоїться, як на собаці – дуже швидко.
3. Хапатися за соломину – намагатися використати щонайменшу можливість вийти із скрутного становища, урятувати себе.
4. Як сніг на голову – зовсім несподівано, раптово, зненацька.
5. Залити за шкуру сала – завдавати прикрості.
6. Вилами по воді писано – невідомо, як буде.
7. Куди ворон і кісток не носить – дуже далеко.
8. Не святі горшки ліплять – за бажання можна навчитися будь-якого ремесла.
9. Під один гребінець – міряти однаково.
10. Читати нотації – дорікати, виховувати, давати комусь настанови.

Із поданих словосполучень виберіть фразеологічні звороти, випишіть їх, усно поясніть значення.

- Піймати м'яча, піямати рукою, піямати облизня;
- ламати гілку, ламати руками, ламати голову;
- тримати в чистоті зошит, тримати в руках квіти, тримати язика за зубами;
- крутити носом, крутити швидко;
- пасти коней, пасти задніх, пасти щоденно, пасти в полі;
- бити цеглу, бити байдики, бити молотком;
- сушити гриби, сушити голову, сушити білизну;
- узятися за ручку дверей, узятися за роботу, узятися за розум.

ПЕРЕВІР СЕБЕ

Піймати облизня,
ламати голову,
тримати язика за зубами,
крутити носом,
пасти задніх,
бити байдики,
сушити голову,
узятися за розум.

Поміркуйте!

Розкрийте значення фразеологізмів

біла ворона, лебедина пісня, перша скрипка.

Чи завжди вони виступають фразеологізмами?

Складіть речення так, щоб за допомогою їх ви змогли проілюструвати відповідь на це запитання.

Поставте замість зірочки слово, поясніть значення утворених фразеологізмів.

1. Як з *** води.
2. Як *** у маслі.
3. П'яте *** до воза.
4. Як *** лапою.
5. Ще й *** не валявся.
6. Давати *** дулі.
7. Товкти воду в ***.
8. Як *** у колесі.
9. Грати першу ***.
10. Як *** на коня.

ДОВІДКА

1. Горобці
2. Ступа
3. Білка
4. Гуска
5. Вареник
6. Колесо
7. Скрипка
8. Свиня
9. Курка
10. Кіт

ПЕРЕВІР СЕБЕ

1. Як з гуски води.
2. Як вареник у маслі.
3. П'яте колесо до воза.
4. Як курка лапою.
5. Ще й кінь не валявся.
6. Давати горобцям дулі.
7. Товкти воду в ступі.
8. Як білка у колесі.
9. Грати першу скрипку.
10. Як свиня на коня.

Фразеологізми

□ широко вживають у розмовному, художньому стилях;

□ мають яскраво виражене емоційно-експресивне забарвлення;

□ роблять наше мовлення багатим, виразним, дотепним, образним живим, барвистим.

Уміння правильно й доречно користуватися в усному та писемному мовленні фразеологізмами є ознакою високого рівня оволодіння мовою.

Нескладне ЗНО

1) Установіть відповідність між фразеологізмом і його значенням.

Фразеологізм	Значення
1 неопалима купина	А невеликий, посильний вклад
2 земля обітована	Б вершина творчості
3 лепта вдовиці	В місце заповітної мрії
4 наріжний камінь	Г те, що живе вічно
	Д основа, базис

Нескладне ЗНО

2) У фразеологізмах «у вогонь і ...», «і кінці в ...», «як у ... дивитися» замість пропусків має бути СЛОВО:

А полум'я

Б прірву

В воду

Г безодню

Нескладне ЗНО

3) Позначте рядок, у якому фразеологічні звороти є синонімічними:

А на живу нитку – білими нитками шитий

Б і води не замутиць – хоч у вухо бгай

В попасти на слизьке – накрити мокрим рядном

Г бентежити кров – не чути землі під собою

Д закрутити веремію – укрутити хвоста

Нескладне ЗНО

4) Позначте рядок, у якому фразеологічний зворот має значення «надумане мірило упередженої людини, яка підганяє під нього факти дійсності»:

А піррова перемога

Б прокрустове ложе

В геростратова слава

Г дамоклів меч

Д Еолова арфа

Нескладне ЗНО

5) Фразеологічний зворот ужитий у реченні:

А Часу було обмаль, а він усе одно бив байдики.

Б Побачивши великий натовп людей, перехожі дивувалися.

В Величезна сила криється в людському розумі.

Г Пісня народжує радість.

Нескладне ЗНО

б) Фразеологічний зворот ужито в рядку:

А А мелодія лине, як дніпрова вода.

Б Людська заздрість – гірша, як слабість.

В Ішов би робити, а не байдики бити!

Г За Борисполем житом виспілим хоч які замилуються очі.

Нескладне ЗНО

7) Обидва фразеологізми мають значення «красивий, вродливий» у рядку:

А хоч оком світи, хоч з лица воду пий

Б як з воску зліплений, хоч у рамці вправ

В хоч картину малюй, хоч за раму клади

Г не відривати очей, приховувати зір

Д перемінитися на лиці, показати товар лицем

Нескладне ЗНО

8) Фразеологічний зворот ужито в реченні:

А За Дніпром небо ясно палало всіма кольорами веселки.

Б Минає день, тиждень, місяць і півроку збігло за водою.

В Життя людське багатогранне, і кожна його пора по-своєму прекрасна.

Г Буду я навчатись мови золотої у трави-веснянки, у гори крутої.

Нескладне ЗНО

9) Антоніми вжито в прислів'ї:

А Добро далеко розходиться, а зло ще далі.

Б Не говори, що знаєш, але знай, що говориш.

В Птицю знати по пір'ю, а чоловіка по бесіді.

Г Коли хочеш щось сказати – перш подумай.

Нескладне ЗНО

10) Фразеологізм *через пень колоду* має антонім:

- А** далеко куцому до зайця
- Б** і кіт не валявся
- В** як курка лапою
- Г** мухи не зобидить
- Д** комар носа не підточить

Нескладне ЗНО

11. Синонімічний ряд *читати молитву, прописати іжицю, милити чуба, брати в шори* позначає

А неславити

Б принижувати

В дошкуляти

Г обмовляти

Д картати

Нескладне ЗНО

12) Фразеологізм *стріляний горобець* означає
поняття:

А боязкий

Б кмітливий

В досвідчений

Г сміливий

Нескладне ЗНО

13) Доберіть до фразеологізму «*Видно пана по халявах*» відповідне йому значення:

А людина розкривається в її поведінці

Б про людину судять з її зовнішнього вигляду

В досягти чогось постійною роботою

Г людина з великим досвідом

Д власною працею добувати засоби для існування

Нескладне ЗНО

14) Доберіть до фразеологізму «за милу душу» відповідне йому значення:

А цілком даремно

Б дуже сильно діяти

В охоче, з дуже великим задоволенням

Г про щиру, лагідну людину

Д робити щось приємне

Нескладне ЗНО

15) Доберіть до фразеологізму «бити в хвіст і в гриву» відповідне йому значення:

А ризикувати

Б завдати збитків

В діяти рішуче, енергійно

Г дуже сильно діяти

Д бити різкою, дати волю діям

Нескладне ЗНО

16) Доберіть до фразеологізму «високо літати» відповідне йому значення:

А мріяти про майбутні досягнення

Б незрозуміло пояснювати

В мати впливових друзів

Г здобувати багатий досвід

Д посідати високе становище

Нескладне ЗНО

17) Доберіть до фразеологізму «альфа і омега» відповідне йому значення:

А початок і кінець

Б причина і наслідок

В важливе і другорядне

Г заможність і злидні

Д добро і зло

ПЕРЕВІР СЕБЕ

1) Г, 2В, 3А, 4 Д.

2) В.

3) Б.

4) Б.

5) А.

6) В.

7) В.

8) Б.

9) А.

10) Д.

11) Д.

12) В.

13) А.

14) В.

15) Г.

16) Д.

17) А.

Нескладне ЗНО

18) Замініть фразеологізм одним словом.

Фразеологізм	Значення
1 до сьомого поту	А занадто
2 на всю губу	Б щиро
3 з притиском	В тяжко
4 на чистоту	Г суворо
	Д рясно

ПЕРЕВІР СЕБЕ

18) 1В, 2А, 3Г, 4 Б.

Нескладне ЗНО

19) Доберіть антонім до кожного фразеологізму.

Фразеологізм	Антонім
1співати дифірамби	А тримати хвіст бубликом
2задирати голову	Б сухий хліб їсти
3купатися в золоті	В вичитувати мораль
4вискочити на суше	Г гнути коліна
	Д потрапити в тенета

ПЕРЕВІР СЕБЕ

19) 1В, 2Г, 3Б, 4Д.

Нескладне ЗНО

20) Доберіть антонім до кожного фразеологізму.

Фразеологізм	Антонім
1 очей не відведеш	А через пень-колоду
2 вискочити на суше	Б за тридев'ять земель
3 голки не підточиш	В хоч голки збирай
4 палицею кинути	Г потрапити в павутину Д з душі верне

ПЕРЕВІР СЕБЕ

20) 1Д, 2Г, 3А, 4Б.

Нескладне ЗНО

21) Доберіть антонім до кожного фразеологізму.

Фразеологізм	Антонім
1 тримати в чорному тілі	А ставати дибки
2 розкрити карти	Б гладити по голові
3 викинути з голови	В ходити довкола
4 мозолити руки	Г не йти з думки
	Д ганяти собак

ПЕРЕВІР СЕБЕ

21) 1Б, 2В, 3Г, 4Д.

Нескладне ЗНО

22) Увідповідніть фразеологізм із його значенням.

Фразеологізм	Значення
1 поливати брудом	А бути у відчаї
2 варити воду	Б лементувати
3 топтати ряст	В жити
4 вити вовком	Г ганьбити
	Д знущатися

ПЕРЕВІР СЕБЕ

22) 1Г, 2Д, 3В, 4А.

Нескладне ЗНО

23) Увідповідніть фразеологізм із його значенням.

Фразеологізм	Значення
1 як церковна миша	А зайвий
2 як мильна бульбашка	Б яскравий
3 як п'яте колесо	В несміливий
4 як засватана дівка	Г тимчасовий
	Д бідний

ПЕРЕВІР СЕБЕ

23) 1Д, 2Г, 3А, 4В.

Нескладне ЗНО

24) Доберіть антоніми до поданих фразеологізмів.

Фразеологізм	Антонім
1 аж іскри летять	А хоч відбавляй
2 як кіт наплакав	Б невелике цабе
3 не в тім'я битий	В як мокре горить
4 птах високого польоту	Г під дудку стрибати
	Д пороху не вигадас

ПЕРЕВІР СЕБЕ

24) 1В, 2А, 3Д, 4Б .

Нескладне ЗНО

25) Доберіть синоніми до поданих фразеологізмів.

Фразеологізм	Синонім
1ні пари з вуст 2теревені правити 3грати очима 4починати здалека	А заходити збоку Б за версту почути В плескати язиком Г рота не розкрити Д пускати бісики

ПЕРЕВІР СЕБЕ

25) 1Г, 2В, 3Д, 4А.

ДОДАТКОВІ МАТЕРІАЛИ

ВІДЕОУРОК:

- <http://surl.li/crvro>

ІНТЕРАКТИВНА ВПРАВА:

<https://learningapps.org/11671348>